

Новіков О.В., асистент кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права Національного
юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Досліджуючи детермінацію злочинності у сфері інтелектуальної власності, слід звернути окрему увагу на інституціолізований вимір її функціонування. Саме в аналізі існуючих неофіційних соціальних інститутів, що виникли як результат взаємної адаптації економіки та зазначеної злочинності, криється шлях до комплексного пізнання механізмів спричинення та обумовлення злочинності у сфері інтелектуальної власності.

Кримінальний ринок інтелектуальної продукції є структурним сегментом кримінального ринку товарів та послуг. Він є одним з найбільших світових кримінальних ринків. Так, за оцінками Всесвітньої митної організації, на долю контрафакту припадає 5-7% світової торгівлі, а це приблизно 250 млрд. доларів на рік [1].

Кримінальний ринок інтелектуальної продукції являє собою як сукупності відносин, що виникають з приводу незаконного виготовлення, розподілу та збуту продукції, в якій втілені об'єкти інтелектуальної власності. Головною особливістю та критерієм вирізнення цього кримінального ринку є його об'єкти: будь-яка продукція, реалізація якої відбувається з порушенням права інтелектуальної власності. Це може бути як підроблена продукція, яка була незаконно виготовлена (наприклад, підроблені ліки, підроблений одяг та ін.), так і оригінальна, продаж якої відбувається з порушенням ліцензійних умов, або спеціально встановленого законом чи договором порядку (наприклад, розповсюдження комп'ютерних програм чи баз даних без згоди правовласника).

Що стосується внутрішньої будови кримінального ринку інтелектуальної продукції, то цей ринок можна поділити залежно від груп підроблених товарів, що збуваються. Так, можна виділити кримінальний ринок контрафактного одягу, взуття та аксесуарів (питома вага в структурі міжнародної кримінальної торгівлі контрафактом - 57%), кримінальний ринок підроблених ювелірних виробів та годинників (10%), кримінальний ринок контрафактної електроніки (7%), кримінальний ринок підроблених медичних препаратів (6%), кримінальний ринок неліцензійних CD та DVD дисків (4%), кримінальний ринок контрафактних іграшок та ігор (4%), кримінальний ринок підробленої косметики (4%), а також кримінальні ринки сигарет (1%), їжі (1%), комп'ютерного обладнання (1%) та деякі інші кримінальні ринки (5%) [2]. Вказані ринки відрізняються ще й певною кримінальною спеціалізацією злочинної діяльності та особливостями виготовлення товарів-підробок.

Кримінальний ринок контрафактної продукції має певну власну специфіку, що ґрунтується на особливій природі його об'єктів. Так, можна поділити цей ринок на первинний (primary market) та вторинний (secondary market). До першого відносять ринкові відносини між споживачем та суб'єктом збуту підробленого товару, в тому випадку, коли покупець вірить в автентичне походження цього виробу, тобто купує підробку не усвідомлюючи цього, за ціною, що встановлена на оригінальну продукцію. В межах вторинного ринку покупець свідомо купує контрафактну продукцію, керуючись при цьому різними соціальними чинниками: від грошової неспроможності до небажання слідувати законам та тенденціям суспільства [3]. Важливу роль при розподілі товарів між вказаними ринками відіграє характеристика відповідного товару. Наприклад, ніхто не буде свідомо купувати підроблені медикаменти або продукти харчування, коли існує реальна загроза життю та здоров'ю. Таким чином, продаж зазначених та деяких інших категорій товарів відбувається виключно на первинному ринку. Що стосується вторинного ринку, то тут в основному реалізуються контрафактні товари, які не можуть завдати шкоди споживачу, але за ціною, що значно нижче за ціну оригінальної продукції. Крім одягу на

вторинному ринку збувають взуття, неліцензійні комп'ютерні програми та бази даних, різноманітні аксесуари до одягу та деякі інші товари широкого вжитку.

Другою особливістю кримінального ринку контрафакту є його майже повне функціонування на базі легального ринку інтелектуальної продукції. Підробку дуже важко виявити без наявності спеціальних знань, а тому є можливість відкрито використовувати офіційні економічні інститути для ведення кримінального бізнесу. Проведені ще на початку 2000-х років дослідження показали, що звичайний споживач у більшості випадків не зможе по зовнішньому вигляду відрізнити контрафактну продукцію від оригінальної, а в деяких випадках це не змогли зробити навіть експерти. Та й взагалі найчастіше контрафактом стають товари, що активно і масово продаються в країні. За таких умов, потік оригінальної продукції перетворюється в необхідне прикриття для контрафакту та не потребує додаткових витрат на «маскування» кримінальної діяльності [4]. Зазначене дає можливість використовувати інфраструктуру легального ринку інтелектуальної продукції для збуту контрафакту. Наприклад, використання авторизованих точок продажу для реалізації підробок.

Третьою особливістю кримінального ринку інтелектуальної продукції є його інтегрованість у транснаціональні ринки контрафактної продукції. Для зменшення трансакційних витрат та витрат на виробництво, більшість контрафактної продукції виготовляється в країнах з дешевою робочою силою чи дешевими природними ресурсами, а потім контрабандою ввозиться до країн, де відбувається її реалізація. Завдяки цьому досягається висока прибутковість та конкурентоспроможність реалізації контрафактної продукції. Таким чином, значна частина злочинної діяльності на кримінальному ринку інтелектуальної продукції можлива тільки з залучення транснаціональних зв'язків та функціонування міжнародних організованих злочинних мереж виробництва та розподілу контрафактної продукції. Широко розповсюдженою є практика виробництва контрафактної продукції на офіційних ліцензійних підприємствах більше ніж встановлено

ліцензійними обсягами правовласника-замовника та наступний нелегальний збутом такої продукції.

Список використаних джерел

1. Vardi, Nathan. The World's Biggest Illicit Industries [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.forbes.com>.

2. Focus on: The Illicit Trafficking of Counterfeit Goods and Transnational Organized Crime [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.unodc.org/documents/counterfeit/FocusSheet>

3. The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy: Execute Summary [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.oecd.org/industry/ind/38707619.pdf>

4. Радаев В. В. Новые тенденции на рынках контрафактной продукции [Электронный ресурс] / В. В. Радаев. - Режим доступа: <http://www.hse.ru/data/%D0%95%D0%92.pdf>.